

Opplæring i temaet seksualitet til ungdommer med lett psykisk utviklingshemming

-en kvalitativ studie av fagpersoners opplevelser

Master i helsevitenskap

Nina Mortensen,

Ergoterapispesialist i barns helse

Habiliteringstjenesten for barn og unge i Nord-Trøndelag

Disposisjon

- Bakgrunn:
  - Tidligere forskning; foreldre, fagpersoner og ungdommene
  - Føringer i skole og hos skolehelsetjenesten
- Metode
- Resultat/Funn
- Oppsummering
- Videre forskning

Tidligere forskning; foreldre

- Ekskluderes fra å lære om seksualitet (Pownall, Jahoda og Hastings 2012, Garbutt, 2008).
- Diskuterer temaet sjeldnere (Pownall, 2010).
- Utfordrende (Østerud, 2008, Pownall et al.,2012).
- Usikre (Pownall et al., 2012).
- Mangel på informasjon (Garbutt, 2008).
- Ønsker tidligere og tilpasset undervisning (Garbutt, 2008).
- Proaktiv støtte (Pownall et. al, 2012, Østerud, 2008)

Tidligere forskning; fagpersoner

- Føler seg ikke alltid dyktige nok
- Opplever ikke nok støtte i omgivelsene (Scaafsma, Kok, Stoffelen, Van Doorn og Curfs, 2014).
- Mangler erfaring (Abbot og Howarth, 2007, Evans, McGuire, Healy og Carly, 2009).
- Uklart hvem som har ansvar (Wilkenfield og Ballan, 2011).
- Behov og ønske om kunnskap (Wilkenfield og Ballan, 2011, Evans et. al, 2009).

Tidligere forskning; ungdommenes kunnskap

- Kunnskap om seksuell helse er lavere
- Mer avhengig av formelle kilder til opplæring (Pownall, 2010).
- Husker lite av det de har lært
- Mangler ord og begreper
- Kunnskap de husker har de observert/erfart
- Lite samsvar mellom kunnskap og kompetansemål (Falk, 2013)

Tidligere forskning; ungdommenes ønsker

- Usikre på om de har hatt undervisning
  - for lite
  - for vanskelig
- Ønsker større fokus på enkelte områder
- Stegvis informasjon
- Tilrettelegging av undervisningen (Löfgren-Mårtenson, 2012).
- Ulike meninger om hvem som bør undervise (Møllhausen, 2005, Grande 2005, Löfgren-Mårtenson, 2012).

Føringer i skolen

- Ikke beskrevet i formålene til noen av fagene
- I temaene seksualitet og kjønn er det skissert kompetansemål for 2. 4. 7 og 10.trinn
- Målene er satt i ulike fag: naturfag, samfunnsfag og KRLE
- I læreplan for videregående skole, åpner den generelle delen av læreplanen for temaet:

«opplæringens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre»

«kyndighet og modenhet til å møte livet praktisk, sosialt og personlig»

Føringer i skolehelsetjenesten

Kommunens helsefremmende og forebyggende arbeid i helsestasjons- og skolehelsetjenesten (Sosial og helsedirektoratet, 2004).

- helseopplysning i gruppe om pubertetsutvikling i 5.trinn
- om seksuell helse og legning i 8. og 10.trinn
- om forplantningslære og prevensjon i 10.trinn
- om samliv og seksualitet på 1.trinn videregående
- helseopplysning i gruppe om seksuelt overførbare infeksjoner og prevensjon i 1. og 3. trinn videregående

Handlingsplan for forebygging av uønsket svangerskap og abort (Sosial- og helsedirektoratet, 2004)

Metode

- Kvalitative intervjuer
- Semi-strukturert intervjuguide
- Fenomenologisk forskningsperspektiv
- Problemstilling:

«Hvordan opplever fagpersoner i skole og helsestasjon å gi opplæring i temaet seksualitet til ungdommer med lett psykisk utviklingshemming?»

- Mål; finne personer med erfaringskompetanse

Metode; utvalg

- 4 informanter fra skole og 4 fra helsestasjoner
- 2 fra ungdomsskole og 2 fra videregående skole
- helsesøstrene jobbet hovedsakelig i ungdomsskolen
- alle hadde erfaring med å drive seksualundervisning i klasser i tillegg til å drive med tilrettelagt undervisning i temaet.
- grupper/individuell
- stor variasjon i varighet av gruppeundervisning

Funn

- Føringer
- Holdninger til tematikken
- Motivasjon for undervisningen
- Undervisningen
  - ✓ Gjennomføring
  - ✓ Innhold
  - ✓ Evaluering
- Felles ansvar
- Faglig påfyll

Føringer

- Få føringer å forholde seg til
- Aksept, men ikke krav
- Opp til hver enkelt å prioritere, personavhengig
- De fleste sier temaet står nedfelt i IOP, men få henviser til sakkyndighetsvurderinger

Holdninger til tematikken

- Betydningen av undervisningen
  - god seksuell helse
  - forebygge og avdekke overgrep
- Betydningen av personlige egenskaper
  - personlighet, interesse og engasjement
  - erfaring
- Behov for å sette undervisningen i system
  - alle ungdommer, eget fag
  - tidlig fokus

Motivasjon for undervisningen

- Ungdommenes respons
  - nysgjerrige, entusiastiske og interesserte
  - relasjonen til ungdommen
  - når kunnskap blir brukt
- Egen læring
  - morsomt, spennende og utfordrende
  - egen foreldrerolle
- Tilbakemeldinger fra kollegaer

Gjennomføring av undervisningen

- Organisering av undervisningen
  - Tid
    - regelmessig undervisning
    - fast del av timeplan
    - tillit
    - rom for å ta ting som de kom
    - kontinuitet
  - Sted
    - rom uten forstyrrelser
    - tilgjengelig utstyr

Gjennomføring av undervisningen

- Organisering av undervisningen
  - Individuelt eller i gruppe
    - fordel med begge deler
    - ekstra effekt av gruppe
    - gruppesammensetning
  - Det å være to
    - en fordel
    - ulike innfallsvinkler, rett nivå, observere, følge opp

Gjennomføring av undervisningen

- Organisering av undervisningen
  - materiell og metoder
    - tilpasset materiale
    - utforming av materialet
    - ta tak i miljøet og historiene ungdommene kjenner
    - aktiv involvering
    - perm for repetisjon

Gjennomføring av undervisningen

- Betydningen av relasjoner
  - tillit og trygghet en forutsetning for læring
  - å kjenne eleven fra før

Gjennomføring av undervisningen, forts

- Ungdommenes behov
  - rett nivå

  - kartlegging
    - kunnskap om tema
    - hva er ungdommene opptatt av?

  - behov for gjentakelser
    - korte sekvenser, mange repetisjoner
    - tema som krever vurderinger
    - over år

Innhold i undervisningen

- Å sette grenser for seg selv
  - stor del av undervisningen
  - nettbruk
  - prevensjon
- Å respektere andres grenser

-obs «verneperspektiv»

Evaluering av undervisningen

- Vanskelig å vite om målene nås
- Generelle mål
- Kunnskap varierer fra dag til dag
- Få brukte formelle kartleggingsredskaper
- Vanskelig å måle om kunnskap blir brukt i praksis

Felles ansvar

- Noen å samarbeide med
  - Samarbeid med fagfolk
    - viktig av flere årsaker
    - samarbeid forsterker læring
  - Samarbeid med foreldre
    - undervisningen en del av skolen
    - vanskelig å prate om
    - god dialog, bedre læringseffekt

Felles ansvar, forts

- Samarbeid ved overganger
  - overgang til videregående
  - overgang til egen bolig
  - blir temaet ivaretatt?

Faglig påfyll

- mangler faglig påfyll
- krever at de finner frem selv
- ønsker kurs, fagdager, nettverkssamlinger
- gode metoder

Oppsummering

- Opplæring av stor betydning
- Få føringer
- Seksualundervisningen for personavhengig
- Behov for å sette det i system
- Tidlig fokus på seksualitet
- Seksualundervisningen et felles ansvar
- Tilrettelegging for god seksualundervisning
- Vanskelig å måle effekten
- Faglig påfyll

Videre forskning

- Kartlegging av status
- Effekt av ulike opplæringstilbud
- Metoder og læringsstrategier
- Ungdommenes egne tanker og behov om opplæring